

Çorum İli Bir Sağlık Ocagi Bölgesinde Yasayan Evli Kadınlarda Doğurganlık ve Etkileyen Faktörler⁺

Leyla Karaoglu*, Canan Öztürk**, Erkan Pehlivan*

* İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı AD, Malatya

** Çorum AÇS/AP Merkezi, Çorum

Amaç: Bu çalışmada, Çorum, Merkez sağlık ocaklarından biri olan Mimar Sinan Sağlık Ocagi bölgesindeki 15-49 yaş evli kadınların doğurganlık özellikleri ve etkileyen faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Kesitsel tipte olan araştırma, Mimar Sinan Sağlık Ocagi bölgesinde, tabakalı rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen 280 evli kadını kapsamaktadır. Veriler, Nisan-Mayıs 1997 tarihleri arasında, yüz-yüze anket tekniğiyle toplanmıştır. Verilerin analizi SPSS programında, nonparametrik testler kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular: Kadınların yaş ortalaması 32 ± 0.5 olup, % 71' i ilkokul mezunudur. Ortalama ilk evlilik yaşı 17.7, ortalama gebelik sayısı 3.7, ortalama canlı doğum sayısı 2.8, ortalama düşük sayısı 0.75 olarak saptanmıştır. Düşüklerin üçte ikisini istemli düşükler oluşturmaktadır. Lojistik regresyon analiziyle, kadının yaşı, ilk gebelik yaşı, eğitim düzeyi ve eşinin eğitim düzeyi riskli doğurganlık davranışı olan dört ve daha fazla canlı doğum yapmada birinci derecede etkili olan faktörler olarak belirlenmiştir.

Sonuç: Mimar Sinan Sağlık Ocagi bölgesinde yaşayan 15-49 yaş evli kadınların doğurganlık düzeyinin hem 1990 Durum Saptama Araştırması hem de 1995 Değerlendirme Araştırması Çorum İl'i verileriyle karşılaştırıldığında daha düşük olduğu saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Kadın Sağlığı, Doğurganlık, Düşük, Demografi

Fertility and Its Determinants Among Married Women Living In The Responsibility Area Of A Health Unit in Çorum

Objective: The purpose of the study is to evaluate the fertility levels of the married women aged 15-49 with the influencing factors who were living in the responsibility area of Mimar Sinan Health Unit at the centrum of Çorum.

Methods: This cross-sectional study includes 280 women who were selected by stratified random sampling method. Data were collected by administering a face to face questionnaire during April-May 1997. Data analysis was done by SPSS using nonparametric statistical tests.

Results: The mean age of the women was 32.0 and 71% of whom completed primary school. The mean age at first marriage was 17.7, mean number of pregnancies is 3.7, mean number of children ever born was 2.8 and mean number of abortions was 0.75. Three quarter of the abortions were induced. Age of the women, age at first pregnancy, education level of woman and her husband were found to be the most important factors in performing four and more live births by using logistic regression analysis.

Conclusion: Fertility indicators of the sample group were lower than the indicators reported in 1990 Baseline Survey and 1995 Evaluation Survey conducted on women living in Çorum.

Keywords: Women Health, Fertility, Abortion, Demography

⁺Bu araştırma kadınların aile planlaması yöntemlerini kullanım düzeyi ve doğurganlık özelliklerini saptamak amacıyla yapılmış, aile planlaması yöntem kullanımına ilişkin bulgular 14-17 Nisan 1999 tarihinde Ankara'da yapılan "I. Ulusal Aile Planlaması Kongresi"nde bildiri olarak sunulmuştur.

Doğurganlık kavramı, demografi alanında, klinik tipte ve halk arasında farklı anlamlara sahiptir. Halk arasında doğurganlık üreme yeteneğine sahip değildir. Klinikte tipte, bir kadının çocuk sahibi olduğunu belirtmek için kullanılır. Hem demografi hem de sağlık istatistikleri açısından doğurganlık, toplumun üreme deneyimlerini yansıtan bir kavramdır ve en basit şekilde belirli bir sürede bir toplumdaki canlı doğum sayısı ile ölçülür.¹⁻⁴

Cinsel iliski, döllenme ve gebeligin canlı dogumla sonuçlanması asamalarını içeren dogurganlık süreci, biyolojik ve sosyal faktörler tarafından belirlenmektedir. Menars ve menapoz yasi, kadının genel saglik durumu, infertilite dogurganligi belirleyen biyolojik faktörlerden bazılaridir. Sosyal faktörler arasında ise ilk evlenme yasi, toplumun aile yapisi ve ekonomik düzeyi, kadının eğitim düzeyi ve çalışma durumu, toplumda dogurganligin düzenlenmesine yönelik saglik hizmetlerinin varligi sayılabilir.^{3,4} Toplumların dogurganlık düzeyi bu faktörlere bagli olarak farklılık gösterir. Örneğin, bir kadın dogurganlık çagi boyunca Almanya' da ortalama 1.3, Irak' da 5.3, Türkiye' de 2.6 canlı dogum yapmaktadır. Irak' da evli kadınların % 14' ü, Almanya' da % 75' i, Türkiye' de % 63' ü dogurganliklerini düzenlemek amacıyla kontraseptif yöntem kullanmaktadırlar.^{5,6}

Asiri dogurganlık ve riskli dogurganlık davranislari gelismekte olan ülkelerin çoğunda öncelikli saglik sorunlarından biridir. Gebelikler, 18 yasin altında, 35 yasin üstünde, iki yıldan sık aralıkla ve dört dogumdan sonra olustugunda anne ve bebek ölümleri artmaktadır. Dünyada her gün, 910 00 gebelik oluşmakta, bu gebeliklerin % 25' i istenmemektedir. İstenmeyen gebelikler düşükle sonuçlanmakta, düşüklerin üçte biri saglikli olmayan koşullarda gerçekleşmekte ve çoğunluğu gelismekte olan ülkelerde olmak üzere her gün 500 annenin ölümüne yol açmaktadır.⁴

Asiri dogurganligin anne ve çocuk sagligina olan olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla, Türkiye' de, 1965 yılında yürürlüğe konan 557 Sayılı Nüfus Planlamasi Hakkındaki Kanun ile aile planlamasi hizmetleri baslatilmis, 1983 tarih ve 2827 sayili Nüfus Planlamasi Kanunu ile, saglik kurum ve kuruluşlarında on haftaya kadar olan gebeliklerin isteğe bagli olarak düşükle sonlandırılması yasal hale getirilmistir.^{4,7} 1985 yılında, kalkınmada 2. Derecede öncelikli illerde, kırsal alanda yaşayan bir kadının dogurganlık çaginın sonuna kadar 7 canlı dogum, gelismis illerin kırsal alanında yaşayan bir kadının ise 4.4 canlı dogum yaptigi saptanmistir.⁸ Bu farklıligi azaltmak amacıyla Saglik Bakanligi Ana/Çocuk Sagligi ve Aile Planlamasi Genel Müdürlüğünce dogurgan çagdaki kadın ve çocuk nüfusa yönelik olarak sürdürülen rutin hizmetlere ilaveten özel programlar yürütülmesi gerekmektedir. Bu programlardan biri de, 1989-1994 yıllari arasında, Saglik Bakanligi, Birlesmis Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ve Dünya Saglik Örgütü (WHO) işbirliğinde yürütülmüş olan "Gelismede 2. Derecede Öncelikli 11 Ilde Ana Çocuk

Sagligi ve Aile Planlamasi Hizmetlerinin Güçlendirilmesi Programi" dir.⁹ Anne ve bebek ölüm hizini düşürmek, obstetrik hizmetlerin kullanımını artırmak, etkili aile planlamasi yöntemlerinin kullanımını artırmak programın amaçlarından bazılarıdır. Çorum, 11 il projesi kapsamında yer alan illerden biridir. İlde program çerçevesinde, ana çocuk sagligi hizmetlerini geliştirmek amacıyla basta il ve ilçe yöneticileri olmak üzere sektörler arasi işbirligi yapılarak, bes yıl süreyle yoğun halk eğitimi ve hizmet içi eğitim çalışmaları gerçekleştirilmiş, hizmetler için gerekli olan tıbbi malzeme desteği sağlanmıştır.

Bu araştırma, köy, kent ve gecekondu yerlesimi bulunan Çorum merkez saglik ocaklarından biri olan Mimar Sinan Saglik Ocagi bölgesindeki 15-49 yaş evli kadınların aile planlamasi yöntem kullanım durumları, dogurganlık özellikleri ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu makalede kadınların dogurganlık özellikleri ve etkileyen faktörler incelenmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma, Nisan-Mayis 1997 tarihinde, Çorum Merkez ilçe saglik ocaklarından biri olan Mimar Sinan Saglik Ocagi bölgesinde, tabakali, rastgele örnekleme yöntemiyle 15-49 yaş grubundaki 280 evli kadına yönelik olarak yürütülmüş olan kesitsel tipte bir araştırmadır.

Mimar Sinan Saglik Ocagi'nin 1997 yıl ortasi nüfusu 14 300, 15-49 yaş evli kadın sayısı 3029'dur. Örnekleme büyüklüğü 340 kadın olarak belirlenmiştir. Saglik ocagi kır, kent ve gecekondu yerlesimine sahiptir. Bu üç yerlesim yeri tabaka olarak belirlenmiş, % 11 örnekleme oranıyla her tabakadan örneğe girecek kadın sayısı saptanmıştır. Kırsal alanda alti köy, kentsel alanda nüfus büyüklükleri birbirine benzer olan site seklinde evlerden oluşan dört mahalle ve gecekondu (yarıkent) bölgesinde iki mahalle bulunmaktadır. Kırsal alanda 2 köy, kentsel alanda 1 site ve yarıkentsel alanda 1 mahalle kura yöntemiyle rastgele seçilerek hesaplanan örnekleme oranına ulaşılana kadar, evlerde yüzyüze anket tekniğiyle 280 kadınla görüşülmüştür. Planlanan örnekleme büyüklüğünün % 82'sine ulaşılmıştır.

Veriler, Nisan-Mayis 1997 tarihleri arasında, AÇS/AP Merkezi hekim ve ebeleri tarafından yüzyüze anket tekniğiyle toplanmıştır. Verilerin analizi SPSS programi kullanılarak yapıldi. İstatistiksel degerlendirmede Ki kare, Kruskal-Wallis Varyans

Çorum İli Bir Sağlık Ocagi Bölgesinde Yasayan Evli Kadınlarda Doğurganlık ve Etkileyen Faktörler

Analizi, Mann Whitney-U ve lojistik regresyon testleri kullanılmıştır.

Makalede kullanılan kısaltmalar:

1993 TNSA : Türkiye Nüfus ve Sağlık Arastirmasi
1993
1998 TNSA : Türkiye Nüfus ve Sağlık Arastirmasi
1998
1990 Durum Saptama Arastirmasi : Gelismede 2.
Derecede Öncelikli 11 İlde Ana Çocuk Sağliğı ve Aile
Planlamasi Durum Saptama Arastirmasi
1995 Değerlendirme Arastirmasi : 11 İl'de Ana
Çocuk Sağliğı ve Aile Planlamasi Hizmetlerini
Değerlendirme Arastirmasi

BULGULAR

Arastirma kapsamına giren kadınların temel demografik özellikleri Tablo 1' de sunulmuştur. Kadınların % 56.8' i doğurganlığın yüksek olduğu 20-34 yaş grubunda , % 4.6' si 15-19 ve % 7.5' i 45-49 yaş grubunda bulunmaktadır. Yaş ortalaması $32.0 \pm 0.5'$ dir. Kadınların % 40.7' si kentsel alanda, % 23.9' u kırsal alanda ve % 35.4' ü yarı-kentsel alanda yaşamaktadır. İlkokul mezunu kadınlar arastirma grubunun % 71.1' ini, okuma yazma bilmeyenler % 12.1' ini, ortaokul ve üzeri eğitim düzeyine sahip olan kadınlar grubun % 10.8' ini oluşturmaktadır. Kadınların eslerinin eğitim düzeyi daha yüksektir. Eslerin % 24.3' ü ortaokul ve üzerinde eğitim görmüştür, yalnız % 3.6' si okuryazar değildir.

Kadınların % 68.9' u çekirdek aileye sahiptir ve ortalama 4.9 ± 0.1 kişilik hanelerde yaşamaktadırlar. % 15.0' i birinci derece olmak üzere % 18.9' u akraba evliliği yapmıştır. Kadınların % 97.9' u 25 yaşına kadar ilk evliliklerini yapmışlardır, yalnız % 2.5' i 15 yaşından önce evlenmiştir (Tablo 1).

Yaş arastirma sırasında 24'den büyük olup 24 ve daha genç yaşta evlenen kadınların ortalama ilk evlilik yaşı $17.67 \pm 0.16'$ dir. İlkokulu bitirmemiş kadınlarda ortalama ilk evlilik yaşı 16.61, ilkokul mezunlarında 17.91, ortaokul ve üzerinde eğitim görenlerde 19.41' dir. Eğitim düzeylerine göre ortalama ilk evlilik yaşlarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($P < 0.05$). Ortaokul ve üzerinde eğitim görmüş olan kadınlar, ilkokul eğitimini tamamlamamış kadınlara kıyasla yaklaşık üç yıl daha geç evlenmişlerdir. Ortalama ilk evlilik yaşı yönünden yaş grupları ve yerleşim yerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır (Tablo 2).

Tablo 1: Arastirma Kapsamina Giren Kadınların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Sayı	%
Yaş		
15-19	13	4.6
20-24	42	15.0
25-29	54	19.3
30-34	63	22.5
35-39	50	17.9
40-44	37	13.2
45-49	21	7.5
Eğitim		
Okuryazar değil	34	12.1
Okuryazar	17	6.1
İlkokul mezunu	199	71.1
Ortaokul mezunu	17	6.1
Lise mezunu	10	3.6
Yüksekokul/Üniversite mezunu	3	1.1
Esinin Eğitim Düzeyi		
Okuryazar değil	10	3.6
Okuryazar	15	5.4
İlkokul mezunu	187	66.8
Ortaokul mezunu	25	8.9
Lise mezunu	31	11.1
Yüksekokul/Üniversite mezunu	12	4.3
Yerleşim yeri		
Kir	67	23.9
Kent	114	40.7
Yarıkent	99	35.4
Aile tipi		
Çekirdek	193	68.9
Geniş	87	31.1
Akraba evliliği		
1. derece	42	15.0
2. derece	11	3.9
Akrabalık yok	227	81.1
İlk evlilik yaşı		
>15	7	2.5
15-19	2	75.4
	1	
	1	
20-24	5	20.0
	6	
25-29	5	1.8
30+	1	0.4
Toplam	280	100.0

Tablo 3' de arastirma kapsamına giren kadınların doğurganlık göstergelerinin bazı temel değişkenlere göre dağılımı sunulmuştur. Standart sağlamak amacıyla ortalamalar arastirmaya katılan bütün kadınlar üzerinden hesaplanmıştır.

Kadınların ortalama gebelik sayısı $3.66 \pm 0.14'$ dür. Kadınların % 95.4' ü en az bir kez gebe kalmış ve % 5.4' ü (15 kadın) halen gebedir. Ortalama gebelik sayıları yönünden yaş grupları arasında anlamlı

Karaoglu ve ark

farklilik saptanmıştır ($P<0.05$). Tabloda görüldüğü gibi yaşla birlikte ortalama gebelik sayıları da artmaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe ortalama gebelik sayısı da anlamlı olarak azalmaktadır ($P<0.05$). İlkokul mezunu olmayan kadınlar ortaokul mezunu kadınlardan yaklaşık üç kez fazla gebe kalmışlardır. Yerleşim yerine göre ortalama gebelik sayıları yönünden anlamlı bir fark saptanmamıştır ($P>0.05$).

Tablo 2: Araştırma kapsamına giren kadınların ortalama ilk evlilik yaşlarının bazı değişkenlere göre dağılımı*

Degiskenler	Ortalama İlk Evlilik Yasi	Kadin sayisi
Yas		
25-29	17.96?0.31	51
30-34	17.98?0.29	63
35-39	17.46?0.33	48
40-44	17.39?0.38	36
45-49	17.00?0.49	21
Egitim Düzeyi ¹		
İlkokul bitirmemis	16.61?0.29	49
İlkokul mezunu	17.91?0.18	148
Orta ve üzeri mezun	19.41?0.46	22
Yerleşim Yeri		
Kir	17.48?0.27	50
Kent	18.10?0.26	78
Yarıkent	17.29?0.28	91
Toplam	17.67?0.16	219

* Kadınların % 98' inin 25 yaşına kadar evlenmiş oldukları göz önüne alınarak yaşı araştırma sırasında 24 yaşından büyük olup 24 ve daha küçük yaşlar da evlenmiş olanlar için hesaplanmıştır.

¹ KW, $X^2=25.27$, $sd=2$, $P<0.05$

Kadınların ortalama toplam düşük sayısı $0.75?0.08'$ dür. 15-19 yaş grubunda düşük yapan kadın saptanmamıştır. Yaş arttıkça ortalama düşük sayısı da artmaktadır ($P<0.05$). Kentsel alanda yaşayan ve ilkokulu bitirmemiş olan kadınlarda ortalama düşük sayısı daha yüksek olmakla beraber, yerleşim yeri ve eğitim düzeyi grupları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($P>0.05$). Kadınlarda ortalama isteyerek düşük sayısı $0.54 ? 0.06$, ortalama kendiliginden düşük sayısı ise $0.21?0.04'$ dür. İsteyerek düşüklerin toplam düşükler içindeki oranı % 72.0' dir. İsteyerek düşük ortalaması yönünden yaş grupları arasındaki farklılık anlamlıdır ($P<0.05$). Ortalama kendiliginden düşük sayısı yönünden incelenen değişkenler arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır ($P>0.05$).

Kadınların ortalama ölü doğum sayısı $0.07 ? 0.02'$ dir. Yaş grupları ve yerleşim yerine göre ortalama ölü doğum sayıları yönünden anlamlı farklılık saptanmamıştır. Eğitim düzeylerine göre incelendiğinde ise gruplar arasında anlamlı fark

saptanmıştır ($P<0.05$). Ortaokul ve üzerinde eğitim görmüş olan kadınlarda hiç ölü doğum bildirilmemişken, ilkokul mezunu olmayan kadınlarda ortalama ölü doğum sayısı $0.18'$ dir.

Kadınların ortalama canlı doğum sayısı $2.79 \pm 0.10'$ dur. Yaş arttıkça ortalama canlı doğum sayısı artmaktadır ($P<0.05$). 45-49 yaş grubundaki kadınlarda ortalama canlı doğum sayısı $4.71'$ dir (tamamlanmış doğurganlık düzeyi). Eğitim düzeyi yükseldikçe ortalama canlı doğum sayısı azalmaktadır ($P<0.05$). Ortaokul ve üzerinde eğitim görmüş olan kadınlar ortalama 1.87 canlı doğum yapmışken, ilkokulu bitirmeyen kadınlar 4.39 canlı doğum yapmışlardır. Aradaki fark yaklaşık 2.5 canlı doğumdur. Yerleşim yerine göre incelendiğinde ortalama canlı doğum sayısının en yüksek kırsal alanda en düşük kentsel alanda olduğu görülmektedir ancak aradaki fark anlamlı bulunmamıştır ($P>0.05$).

Kadınların ortalama ölen çocuk sayısı $0.33 ? 0.05'$ dir. Yaşla birlikte ortalama ölen çocuk sayısı artmakta ($P<0.05$), eğitim düzeyi yükseldikçe ortalama ölen çocuk sayısı azalmaktadır ($P<0.05$). Yerleşim yerine göre anlamlı farklılık saptanmamıştır ($P>0.05$).

Kadınların ortalama yaşayan çocuk sayısı $2.46 \pm 0.08'$ dir. Yaş arttıkça ortalama yaşayan çocuk sayısı artmakta ($P<0.05$), eğitim düzeyi yükseldikçe ortalama yaşayan çocuk sayısı azalmaktadır ($P<0.05$).

İlkokul mezunu olmayan kadınlar, ortaokul ve üzerinde eğitim görmüş olan kadınlara kıyasla yaklaşık 1.5 fazla çocuğa sahiptirler. Yerleşim yerine göre ise ortalama yaşayan çocuk sayısı yönünden anlamlı farklılık saptanmamıştır ($P>0.05$).

Doğurganlık özellikleriyle ilgili ortalamaların daha iyi yorumlanabilmesi amacıyla düşük oranı, ölü doğum oranı, ölen çocuk oranı gibi ölçütler hesaplanmış ve Tablo 4' de sunulmuştur.

Tablo 3 ve 4 birlikte incelendiğinde, kadınların ortalama olarak 3.7 kez gebe kaldıkları, bu gebeliklerden % $20.5'$ i düşükler (% 14.8 isteyerek, % 5.7 kendiliginden), % $1.9'$ u ölü doğumlar olmak üzere toplam % $22.4'$ ünü canlı doğumla sonuçlandıramadıkları görülmektedir. Yaptıkları ortalama 2.8 canlı doğumdan % $11.8'$ i araştırma tarihine kadar ölmüş olan çocuklardır. Sonuç olarak kadın başına yaşayan çocuk sayısı $2.5'$ dir.

Dört ve daha fazla canlı doğum yapmış olma yüksek doğurganlık kriteri olarak kabul edilmiş ve bazı

Çorum İli Bir Sağlık Ocagi Bölgesinde Yasayan Evli Kadınlarda Doğurganlık ve Etkileyen Faktörler

bagimsiz degiskenlerin yüksek dogurganlık üzerinde birlikte etkilerini incelemek amacıyla backward stepwise lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Yas, kadının eğitim düzeyi, esinin eğitim düzeyi, ilk evlilik yasi, ilk gebelik yasi ve aile tipi analize alınan degiskenlerdir. Analiz sonucu Tablo 5' de sunulmuştur. Tablo 5' de de görüldüğü gibi yas, ilk gebelik yasi, eğitim düzeyi ve esin eğitim düzeyi yüksek dogurganlık için istatistiksel olarak önemli degiskenlerdir. Dört ve daha fazla sayıda dogum

yapmış olmanın; ilk gebelik yasi 20' nin altında olan kadınlarda, 20 ve üzerinde olanlara göre 7.5 kat, esi eğitimsiz ya da ilkokul mezunu olmayanlarda, esi ortaokul ve üzerinde eğitim görmüş olanlara göre 4.5 kat, eğitimsiz ya da ilkokul eğitimini tamamlamamış kadınlarda, ilkokul ve üzerinde eğitim görenlere göre 3.6 kat daha fazla olduğu saptanmıştır. Yas arttıkça, dört ve daha fazla sayıda dogum yapmış olma da 1.16 kat artmaktadır.

Tablo 3: Araştırma Kapsamına Giren Kadınların Standartlaştırılmış Doğurganlık Göstergelerinin Bazı Temel Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişkenler	Ortalamalar								
	Gebelik AO?SH	Toplam AO?SH	Düşükler Kendiliğinden AO?SH	Isteyerek AO?SH	Ölü dogum AO?SH	Canlı Dogum AO?SH	Ölen çocuk AO?SH	Yasayan Çocuk AO?SH	Kadın sayısı
Yas									
15-19	0.92?0.24	-	-	-	-	0.69?0.24	-	0.69?0.24	13
20-24	1.90?0.21	0.31?0.09	0.07?0.04	0.24?0.08	0.02?0.02	1.40?0.15	0.02?0.02	1.38?0.14	42
25-29	2.70?0.18	0.48?0.10	0.20?0.08	0.28?0.07	0.06?0.04	2.13?0.13	0.09?0.04	2.04?0.13	54
30-34	3.75?0.21	0.64?0.15	0.16?0.06	0.48?0.13	0.05?0.04	3.05?0.16	0.24?0.06	2.81?0.14	63
35-39	4.40?0.32	1.02?0.22	0.30?0.13	0.72?0.19	0.12?0.05	3.22?0.20	0.40?0.11	2.82?0.17	50
40-44	5.30?0.41	1.27?0.24	0.22?0.08	1.05?0.21	0.11?0.06	3.92?0.28	0.65?0.17	3.27?0.19	37
45-49	6.43?0.74	1.57?0.39	0.62?0.32	0.95?0.30	0.14?0.10	4.71?0.56	1.24?0.40	3.48?0.31	21
Istatistik	KW, X ² =104.17 sd=6 P<0.05	KW, X ² =28.65 sd=6 P<0.05	KW, X ² =23.21 sd=6 P<0.05			KW, X ² =106.84 sd=6 P<0.05	KW, X ² =34.96 sd=6 P<0.05	KW, X ² =97.13 sd=6 P<0.05	
Eğitim Düzeyi									
İlkokul bitirmemiş	5.71?0.40	1.14?0.22	0.49?0.17	0.65?0.15	0.18?0.07	4.39?0.30	0.98?0.21	3.41?0.19	51
İlkokul mezunu	3.31?0.15	0.68?0.08	0.16?0.03	0.52?0.07	0.06?0.02	2.51?0.10	0.20?0.03	2.31?0.09	199
Ortaokul ve +mezun	2.50?0.35	0.60?0.24	0.13?0.08	0.47?0.22	-	1.87?0.19	0.03?0.03	1.84?0.18	30
Istatistik	KW, X ² =42.17 sd=2 P<0.05				KW, X ² =6.22 sd=2 P<0.05	KW, X ² =47.24 sd=2 P<0.05	KW, X ² =28.07 sd=2 P<0.05	KW, X ² =35.67 sd=2 P<0.05	
Yerleşim Yeri									
Kir	4.03?0.32	0.70?0.14	0.28?0.09	0.42?0.11	0.09?0.05	3.16?0.25	0.55?0.15	2.61?0.16	67
Kent	3.58?0.24	0.98?0.15	0.25?0.08	0.73?0.12	0.06?0.03	2.50?0.14	0.21?0.05	2.29?0.11	114
Yarıkent	3.51?0.20	0.51?0.07	0.12?0.04	0.39?0.06	0.07?0.03	2.86?0.18	0.30?0.07	2.56?0.15	99
Toplam	3.66? 0.14	0.75? 0.08	0.21? 0.04	0.54? 0.06	0.07? 0.02	2.79? 0.10	0.33? 0.05	2.46? 0.08	280

Tablo 5: Lojistik regresyon analizi sonucunda dört ve daha fazla dogum yapmada etkili bulunan faktörler

Etkili bulunan faktörler	Regresyon katsayısı (B)	Standart hata	P değeri	Odds Ratio (Exp B)	% 95 güven aralığı
Yas*	0.1517	0.0267	0.0000	1.1639	1.1045? 1.2264
Eğitim düzeyi					
Eğitimsiz/ilkokul bitirmemiş	1.2836	0.4287	0.0027	3.6097	1.5581? 8.3630
İlkokul ve üzeri mezun			referans		
Esin eğitim düzeyi					
Eğitimsiz- ilkokul mezunu	1.5079	0.4652	0.0012	4.5171	1.8150? 11.2418
Ortaokul ve üzeri mezun			referans		
İlk gebelik yasi					
< 20	2.0139	0.4539	0.0000	7.4928	3.0783? 18.2380
20 ve üzeri			referans		
Constant	-8.9524	1.2297	0.0000		

* ölçülebilir değişken

Karaoglu ve ark

Tablo 4: Arastirama kapsamina giren kadınlarda standartlastirilmis dogurganlik oranlarinin bazi degiskenlere göre yüzde dagilimi

Degisken	Düşük orani	Ölü dogum orani	Gebelik kaybi	Olen çocuk orani	Yasayan çocuk/gebelik
	A	B	C	D	E
Yas					
15-19	0.0	0.0	0.0	0.0	75.0
20-24	16.0	1.1	17.1	1.4	72.6
25-29	18.0	2.0	20.0	4.2	75.6
30-34	17.1	1.3	18.4	7.9	74.9
35-39	23.0	2.7	25.7	12.4	64.1
40-44	24.0	2.1	26.1	16.6	61.7
45-49	24.0	2.2	26.2	26.3	54.1
Eğitim Düzeyi					
İlkokul bitirmemis	20.0	3.2	23.2	22.3	59.7
İlkokul mezunu	20.5	1.8	22.3	8.0	69.8
Ortaokul ve üzeri mezun	24.0	0.0	24.0	1.6	73.6
Yerlesim Yeri					
Kir	17.4	2.2	19.6	17.4	64.8
Kent	27.4	1.7	29.1	8.4	64.0
Yarikent	14.5	2.0	16.5	10.5	72.9
Toplam	20.5	1.9	22.4	11.8	67.2

A: Ortalama düşük sayısı/ortalama gebelik sayısı

B: Ortalama ölü dogum sayısı/ortalama gebelik sayısı

C:Düşük orani+ölü dogum orani

D:Ortalama ölen çocuk sayısı/ortalama canlı dogum sayısı

E:Ortalama yasayan çocuk sayısı/ortalama gebelik sayısı

Tablo 6: Arastirama kapsamina giren kadınlarin ortalama ideal çocuk sayilarinin bazi degiskenlere göre dagilimi*

Degiskenler	Ortalama Ideal Çocuk Sayisi	Kadin sayısı
	AO?SH	
Yas ¹		
15-19	2.20?0.13	10
20-24	2.18?0.08	40
25-29	2.19?0.06	54
30-34	2.48?0.10	61
35-39	2.52?0.11	46
40-44	2.54?0.14	37
45-49	2.43?0.13	21
Eğitim Düzeyi ²		
İlkokul bitirmemis	2.61?0.12	49
İlkokul mezunu	2.37?0.05	190
Orta ve üzeri mezun	2.03?0.09	30
Yasayan çocuk sayısı ³		
0	1.81?0.60	11
1	2.16?0.09	38
2	2.27?0.06	88
3	2.53?0.08	77
4+	2.58?0.11	55
Yerlesim Yeri		
Kir	2.39?0.05	67
Kent	2.37?0.07	202
Toplam	2.38±0.04	269

* Yanıtlamayanlar analiz dışı bırakılmıştır.

¹ KW=17.31,sd=6,P<0.05

² KW, X²=13.17,sd=2,P<0.05

³ KW,X²=23.43,sd=4,P<0.05

Kadınlarin ideal çocuk sayilari ortalama olarak 2.38 ± 0.04 ' dür. Yas gruplarına göre ideal çocuk sayısı ortalamasi anlamlı farklılık göstermektedir ($P < 0.05$). İdeal çocuk sayısı ortalamasi en düşük olan yas grubu 20-24 yas grubudur, bunu sirayla 25-29 ve 15-19 yas grubu takip etmektedir. Ortalama ideal çocuk sayısı en yüksek olan yas grubu ise 40-44 yas grubudur. Eğitim düzeyi yükseldikçe ortalama ideal çocuk sayısı azalmaktadır ($P < 0.05$). Ortalama ideal çocuk sayısı yasayan çocuk sayısı arttikça anlamlı olarak artmaktadır ($P < 0.05$). Yerlesim yerine göre ideal çocuk sayısı yönünden anlamlı bir fark saptanmamıştır ($P > 0.05$) (Tablo 6).

TARTISMA

Mimar Sinan Sağlık Ocagi bölgesinden arastirama kapsamina giren 280 evli kadının eğitim düzeyi incelendiginde, % 71.1' inin ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. 1995 Değerlendirme Arastirmasi' nda, Çorum' da, 15-49 yas grubunda, basından bir evlilik geçmiş kadınlarin % 62.6' sinin ilkokul mezunu olduğu saptanmıştır.⁹ 1993 TNSA' da, Orta Anadolu bölgesindeki dogurgan çağ kadınlarin % 53.0' i, 1998 TNSA' da ise % 52.4' ü ilkokul mezunu olarak saptanmıştır.^{6,11} Mimar Sinan Sağlık Ocagi Bölgesinde, ilkokul eğitimini tamamlamis kadınlarin

Çorum İli Bir Sağlık Ocagi Bölgesinde Yaşayan Evli Kadınlarda Doğurganlık ve Etkileyen Faktörler

Tablo 7: Araştırma kapsamına giren kadınların bazı demografik ve doğurganlık özelliklerinin 1990 Durum Saptama Araştırması ve 1995 Değerlendirme Araştırması bulgularıyla karşılaştırılması

	1990 Durum Saptama Araştırması Çorum	1995 Değerlendirme Araştırması Çorum	1997 Mimar Sinan Sağlık Ocagi
İlkokul mezunu kadın yüzdesi	52.2	62.6	71.1
Akraba evliliği yapmış kadın yüzdesi	21.2	17.9	18.9
Ortalama ilk evlenme yaşı	17.2	17.0	17.7*
Ortalama gebelik sayısı	4.75	4.41	3.7*
Ortalama düşük sayısı	0.89	1.11 ¹	0.75 ¹
Ortalama ölü doğum sayısı	0.09	0.04	0.07
Ortalama canlı doğum sayısı	3.78	3.27	2.79*
Ölen çocuk oranı (yüzde)	21.4	10.5	11.8

*P<0.05, evren ortalaması anlamlılık testine göre 1990 Durum Saptama Araştırması ve 1995 Değerlendirme araştırması'ndan farklı bulunan değerler ¹P<0.05, evren ortalaması anlamlılık testine göre 1995 Değerlendirme Araştırması'ndan farklı bulunan değer

sıklığı yukarıda bahsedilen araştırmalardan daha yüksek düzeydedir.

Bu araştırmada elde edilen sonuçların karşılaştırılmasında temel olarak, 11 il projesi başlamadan önce yapılmış olan 1990 Durum Saptama Araştırması ve proje bittikten sonra yapılmış olan 1995 Değerlendirme Araştırması dikkate alınmıştır. Kadınların bazı temel demografik ve doğurganlık özelliklerine ilişkin elde edilen bulgular, bahsedilen araştırma bulgularıyla birlikte Tablo 7' de sunulmuştur.

Kadınların evlilikleri incelendiğinde, % 15.0' i birinci derece olmak üzere toplam % 18.9' unun akraba evliliği yaptıkları görülmektedir. 1990 Durum Saptama Araştırması'nda, Çorum' da akraba evliliği oranı % 21.2, 1995 Değerlendirme Araştırması'nda ise % 17.7 bulunmuştur.^{9,10}

Doğurganlığın belirlenmesinde önemli bir etken olan ilk evlilik yaşı ortalaması 25-49 yaş arasındaki kadınlarda 17.7 olarak saptanmıştır. Eğitim düzeyi yükseldikçe ortalama ilk evlilik yaşı da yükselmektedir. Ortaokul ve üzerinde eğitim gören kadınlar ilkökul mezunlarına kıyasla yaklaşık üç yıl daha geç evlenmişlerdir. Çorum' da, 1990 Durum Saptama Araştırması'nda 17.2 ve 1995 Değerlendirme Araştırması'nda 17.0 olarak saptanan ortalama ilk evlenme yaşları, bu araştırmada bulunan değerden anlamlı olarak düşüktür (P<0.05) (9,10). 1995 Değerlendirme Araştırması'nda ilk evliliğini 15 yaşından önce yapmış olan kadın yüzdesi Çorum' da 7.8 iken bu araştırmada 2.5' dir.⁹

Yaşın artmasıyla beraber, gebelik, canlı doğum, ölen çocuk ve yaşayan çocuk ortalamalarının arttığı, eğitim düzeyinin yükselmesiyle bu ortalamaların azaldığı saptanmıştır. Eğitim düzeyi yüksek olan kadınlarda ortalama ölü doğum sayısı da belirgin şekilde düşük bulunmuştur.

Kadınların ortalama canlı doğum sayısı 2.8 'dir. Ortalama canlı doğum sayısı, 1990 Durum Saptama Araştırması, 1995 Değerlendirme Araştırması ve 1993 TNSA' daki canlı doğum sayısından anlamlı olarak düşüktür (P<0.05, evren ortalaması anlamlılık testi). Ortalama canlı doğum sayısı 1993 TNSA' da, halen evli kadınlarda 3.0, 1998 TNSA' da 2.8 olarak bildirilmiştir.^{6,11}

45-49 yaş grubu kadınlarda ortalama canlı doğum sayısı 4.5' dir (tamamlanmış doğurganlık düzeyi). Bu değer, 1990 Durum Saptama Araştırması'nda Orta Anadolu illeri için 6.3, 1995 Değerlendirme Araştırması'nda ise 5.4' dür. Dört ve daha fazla canlı doğum yapmış olma yüksek doğurganlık kriteri olarak kabul edilerek yapılan lojistik regresyon analizi sonucunda yaş, ilk gebelik yaşı, eğitim düzeyi ve esin eğitim düzeyi yüksek doğurganlığın önemli belirleyicileri olarak bulunmuştur. Dört ve daha fazla sayıda doğum yapmış olmanın: ilk gebelik yaşı 20' nin altında olan kadınlarda, 20 ve üzerinde olanlara göre 7.5 kat, esi eğitimsiz ya da ilkökul mezunu olmayanlarda, esi ortaokul ve üzerinde eğitim görmüş olanlara göre 4.5 kat, eğitimsiz ya da ilkökul eğitimini tamamlamamış kadınlarda, ilkökul ve üzerinde eğitim görenlere göre 3.6 kat daha fazla olduğu saptanmıştır.

Karaoglu ve ark

Kadınlar ortalama olarak 0.75 düşük yapmışlardır. İsteyerek düşükler toplam düşüklerin % 72' sini oluşturmaktadır. Ortalama düşük sayısı 1995 Değerlendirme Arastirmasi' ndaki düşük sayısından anlamlı olarak düşük bulunmuştur ($P < 0.05$).

Kadınlar hayatları boyunca ortalama olarak 3.7 gebelik geçirmişler, bu gebeliklerin % 14.8' i isteyerek, % 5.7' si kendiliginden olmak üzere toplam % 20.5' ini düşükler, % 1.9' nu ölü doğumlar nedeniyle, toplam % 22.4' ünü canlı doğumla sonuçlandıramamışlardır. 1993 TNSA' da, evlenmiş kadınlarda 13.4' ü isteyerek olmak üzere her yüz gebelikten 21.7' sinin düşükle sonuçlandığı saptanmıştır. Kadınların yaptıkları ortalama 2.8 canlı doğumdan % 11.8' i araştırma tarihine kadar ölümlü sonuçlanmıştır. Ölen çocuk oranı (%11.8), 1990 Durum Saptama Arastirmasi, Çorum ili değerinin (%21.4) yaklaşık yarısı kadardır.¹⁰

Ortalama yaşayan çocuk sayısı 2.5' dir. 1990 Durum Saptama Arastirmasi' nda ortalama yaşayan çocuk sayısı Çorum' da 2.97 olarak saptanmıştır (10). 1993 TNSA' sında halen evli kadınlarda ortalama yaşayan çocuk sayısı 2.7, 1998 TNSA' da 2.5 olarak bulunmuştur. Ortalama yaşayan çocuk sayısı, 1990 Durum Saptama Arastirmasi ve 1993 TNSA değerinden anlamlı olarak düşüktür ($P < 0.05$, evren ortalaması anlamlılık testi).

Kadınların doğurganlık tercihlerinin bir göstergesi olan ideal çocuk sayıları ortalama olarak 2.4' dür. Aynı değer 1993 TNSA' da, halen evli kadınlarda 2.4, 1998 TNSA' da Orta Anadolu illerindeki halen evli kadınlarda 2.5' tir. Kadınların % 33.0' i ideal çocuk sayısından daha fazla çocuğa sahiptir. 1995 Değerlendirme Arastirmasinda ise İl Merkezlerinde kadınların % 42.1' i ideal çocuk sayısından daha fazla çocuğa sahip bulunmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mimar Sinan Sağlık Ocağı bölgesinden araştırma kapsamına giren evli kadınların % 71' nin ilköğretim mezunu olduğu görülmüştür. Ortalama ilk evlilik yaşı 17.7' dir ve kadınların yaklaşık bestesi biri akraba evliliği yapmışlardır.

Doğurganlık özellikleri incelendiğinde, kadınların hayatları boyunca ortalama 3.7 kez gebe kaldıkları, bu gebeliklerin bestesi birinin düşükle sonuçlandığı görülmüştür. Yapılan düşüklerin yaklaşık üçte ikisi isteyerek düşüklerden oluşmaktadır. Ortalama canlı doğum sayısı 2.8 olarak bulunmuş, kadının ve eşinin eğitim düzeyinin, kadının yaşının ve ilk kez gebe kaldığındaki yaşının yüksek doğurganlığı belirleyen önemli faktörler olduğu belirlenmiştir. Ortalama yaşayan çocuk sayısı 2.5, ortalama ideal çocuk sayısı 2.4 olarak saptanmıştır.

Mimar Sinan Sağlık Ocağı bölgesinden araştırma kapsamına giren kadınların temel demografik ve doğurganlık göstergelerinin, gerek 1990 Durum Saptama Arastirmasi gerekse 1995 Değerlendirme Arastirmasi' nda elde edilen Çorum ili verileriyle karşılaştırıldığında daha olumlu bir düzeyde olduğu görülmektedir. Bu durum, 1989-1994 yılları arasında, 11 il projesi kapsamında yürütülmüş olan halk eğitimi ve hizmet sunumu çalışmalarını destekleyici bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Bu düzeyin korunması ve geliştirilmesi, ana çocuk sağlığı kapsamındaki çalışmaların aksatılmadan yürütülmesi ile mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Dirican, R. (1990), Toplum Hekimliği (Halk Sağlığı) Dersleri. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
2. Bertan ve Güler, 1995, Halk Sağlığı Temel Bilgiler. Ankara: Günes Kitabevi.
3. Pol ve Thomas, 1992, The Demography of Health and Health Care. New York: Plenum Press.
4. İnsan kaynağını Geliştirme Vakfı, 1997, Aile Planlamasında Temel Bilgiler. İstanbul.
5. The world's women 2000: trends and statistics. 22.01.2001.
6. Ministry of Health (Turkey), Hacettepe University, Institute of Population Studies and Macro International Inc. (1999), Turkish Demographic and Health Survey 1998. Ankara, Turkey.
7. Tümerdem, Y. (1992), Halk Sağlığı I (Toplum Hekimliği). İstanbul: İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi.
8. T.C. Hükümeti - UNICEF İş Birliği Programı, 1991, Türkiye' de Anne ve Çocukların Durum Analizi. Ankara: Yeniçay Matbaası.
9. T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, 1996, 11 İl de Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Hizmetlerini Değerlendirme Arastirmasi 1995, Özet Rapor. Ankara: TISAMAT.
10. T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, 1991, Gelişimde 2. Derecede Öncelikli 11 İlde Ana Çocuk sağlığı ve Aile Planlaması Durum saptama Arastirmasi. Ankara.
11. Sağlık Bakanlığı (Türkiye), Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü ve Macro International Inc. (1994), Türkiye Nüfus ve Sağlık Arastirmasi 1993. Ankara, Türkiye.

Yazisma adresi:

Yrd.Doç.Dr. Leyla Karaoglu
İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Halk Sağlığı AD, 44069, Malatya.
Tel : 422 341 0660-1405
E-mail : lkaraoglu@inonu.edu.tr